

Világvége vagy transzcendencia

Nagy Gábor: „...legyek versedben asszonánc”. *Baka István költészete*

Nagy Gábor doktori
disszertációjának

KOSSUTH EGYETEMI
KIADÓ, 2001

lemzi. József Attilára
emlékeztető, ahogy a
város veszi át a táj

kibővített változatának

jelent meg 2001-ben az első, Baka István költészetét szintézisként összefoglaló mű. A szerző szakmai felkészültségét, felelősségteljességét bizonyítja, hogy a kanonizációs folyamatban még egyöntetűen el és be nem fogadott költőről írt kiváló könyvet.

A szerző rendkívül pontosan érzett rá Baka István költészetének lényegére. Az irodalmi szerveződésektől magát távol tartó költőt többször megkísérelték besorolni valamely kör tagjai közé. Nagy Gábor a versek anyagából indul ki, s két fogalom köré csoportosítja meglátását. A metafora és az apokaliptika Baka költészetének fő szervező elemei. Mindemellett a szerző hagyományosan időrendi sorrendben halad előre az életmű feldolgozásában. Sikerült egészként, szintézisként értelmeznie Baka költészetét. Irodalomelméleti megalapozottsággal lát hozzá valamennyi poétikai fogalom bemutatásához, meglátásait verselemzésekkel támasztja alá, teszi meggyőzővé.

A *Magdolna-zápor* című kötettel 1975-ben jelentkező költő verseire már jellemző az egységes metaforarendszer megléte. Az első kötet versei látszatra tájversek, ám Nagy Gábor elemzéseiből kitűnnek az alakuló fikatív világ elemei. Így a szülőföld, Szekszárd környéke jelenik meg műveiben, társadalmi problémák fűződnek hozzá. A *Tűzbe vetett evangélium* verseiben már városi képekkel bővül a táj, bekapcsolódik a groteszk és az irónia. Nagy Gábor kimutatja Ady költészetével rokon s a rá utaló jegyeket. Látomásos tájmegjelenítés és ezen látomásos ironikus bemutatása jel-

szerepét.

A '80-as években Baka felfedezi a szójátékok és a verszene lehetőségeit. A *Farkasok órája* című kötetében, amely a rendszer-váltás idején keletkezett, együttesen érvényesül a metafora és az irónia. A szerző külön kitér a versszövegek transztextuális jellegére. Baka Petőfi, József Attila, Ady sorait építi be műveibe, használja a köréjük rendeződött, kulturális hagyomány nyújtotta lehetőségeket.

Példaértékű verselemzést olvashatunk a *Tájkép fobással* című versről, mely a Baka-költészet egyik kulminációs pontja. A mű metaforikájának viszonyítottja a táj, a viszonyítót pedig a versírás képzetei alkotják. A költő vágya az „isteni Nagy Mű” kis elemévé válni.

Az apokaliptikus költészet jegyei már a költő második kötetében fellelhetők. Nagy Gábor fogalmi meghatározásában elkülöníti a bibliai és a világi apokaliptikus költészetet. A magyar lírában ennek hagyománya a romantikáig nyúlik vissza, Baka leggyakrabban Vörösmartyval folytat párbeszédet. Az Isten sátáni képe, az apokaliptikus látomások, a rideg és pusztító táj, a nemzet jövőjének kérdéses volta jellemző vonásokként tűnik fel. A *Vörösmarty-töredékek* a *Szózat* újrajrását, átértelmezését tartalmazzák, a szerző a poétikai törekvések kiteljesedését látja bennük. A *Farkasok órájában* a költő az élet rettenetes voltára ébred. Nagy Gábor ezt a művet Kosztolányi *Hajnali részegségének* antiverseként értelmezi. Baka világképében két lehetőség áll az én előtt: a világvége az egyén szemszögéből, vagy a transzcendens szférákba való jutás.

Hosszúversekként elemzi a szerző a *Háborús téli éjszaka* és a *Döbling* című műveket. A több tételből álló verseket szerkezetük hasonlóságában és a többszörös, szövegre való utalásokban rokonítja. A műben megtalálható Szilágyi Domokos, Nagy László verse, s a *Háborús téli éjszakát* fiktív Ady-monológként értelmezi. A *Döblingben* Baka kinyilvánítja a küldetés vállalásának fontosságát. Az egyén, a nemzet és a világ-egyetem apokalipszisét írja meg.

Nagy Gábor a szerepversek kialakulását külön fejezetben vázolja. Baka eljut az alkalmi szerepektől a szerepversciklusig. A szerző ezekben az énrre vonatkozó kérdést emeli ki. Előzményei a romantikus szereplírásban lelhetők fel. A költő első szerepei között található az idős Vörösmarty alakja, melyben az öregedés motívumát bontja ki. *Liszt Ferenc éjszakáiban* a nemzeti és a közép-európai problémát tárja fel. Nagy sikerrű szerepversciklusa, a *Sztyepan Pehotnij testamentuma*, melyben egy fiktív orosz költő nevében ír. Nagy Gábor kiválóan látja, hogy a költő a két kultúra közötti átjárhatóság lehetőségére, az oda-vissza fordítás olvasói műveletére hívja fel a figyelmet. A

Yorick-versekben a drámai monológot alkalmazza versformaként. Baka az addigiaknál sokkal nyersebb szókimondásig jut el.

Nagy Gábor a két utolsó kötetben összkulturális szervezőelveket fedez fel. A *Sztyepan Pehotnij testamentuma* képzőművészeti, a *November angyalához* zenei ihletettséggű. A betegség tudata, a halál közelsége eljuttatta Bakát a zsoldároki és a könyörgésekig. Az *Én itt vagyok* számadását a szerző József Attila és Kosztolányi kései verseivel vonja párhuzamba. A hátrahagyott versekből Nagy Gábor következtet Baka lírájának távlataira, lehetőségeire, a megújulás képességére. Szóalkimianak, szómagiának nevezi a versek groteszk szójátékait, sajátos hangszimbolikáját.

Nagy Gábor kismonográfiája hozzájárul a Baka-költészet kanonizációjához. Összefoglaló, szintetizáló kísérlete, sajátos és meggyőző elemzései megismertetik az olvasóval a Baka-verseket. Logikus felépítettsége, világos és következetes fogalmazása megkönnyíti befogadását. Széles körű műveltsége finoman illeszkedik a költő romantikától kortársakig terjedő kötődéseire. ✠

MATÚZ VIKTÓRIA

